

KUML 19
75

KUML 19 75

ÅRBOG FOR
JYSK ARKÆOLOGISK SELSKAB

With Summaries in English

Jysk Arkæologisk Selskab satte dette Kuml for
J. TROELS-SMITH
På 60-årsdagen den 7. juni 1976

I kommission hos Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, København 1976

OMSLAG: Mønster fra Tudeå-harpun.

Redaktion: Poul Kjærum
Tilrettelæggelse og omslag: Flemming Bau
Tryk og indbinding: Andelsbogtrykkeriet i Odense
Reproduktion: Belgrafik

Skrift: Baskerville 10/12 og 9/10 pkt.
Papir: Semicote 120 g
Autoklichéer: Fremstillet i 48 linier

Copyright 1976 by Jysk Arkæologisk Selskab

ISBN 87-01-33341-0

INDHOLD/CONTENTS

<i>P. V. Glob</i> : Jørgen Troels-Smith, 60 år	7
<i>Søren H. Andersen</i> : Nye harpunfund	11
New harpoon finds	24
<i>Christian Fischer</i> : Tidlig-neolitiske anlæg ved Rustrup	29
Early Neolithic structures at Rustrup	66
<i>Torsten Madsen</i> : Stendyngegrave ved Fjelsø	73
Stone packing graves at Fjelsø	81
<i>Stine Wiell</i> : En høj i Hjerpsted	83
A barrow at Hjerpsted	95
<i>Jørgen Ilkjær og Jørn Lønstrup</i> : Nye udgravninger i Illerup ådal	99
New excavations in Illerup Ådal	113
<i>Jørgen Ilkjær</i> : Et bundt våben fra Vimose	117
A bundle of weapons from Vimose	157
<i>Tage E. Christiansen</i> : Bygningen på søndre Jellinghøj	163
The house on the south barrow at Jelling	171
Forfatter- og emneregister, KUML 1961-75	173

BYGNINGEN PAA SØNDRE JELLINGHØJ

af Tage E. Christiansen

Udgravningen af søndre Jellinghøj er til denne Dag den størst anlagte arkæologiske Undersøgelse, som er gennemført her i Landet. Fra sit mangeaarige Virke paa Balkan var Ejnar Dyggve vant til at tumle med store Arbejdsstyrker, og nu gav Krigsaarenes Lovgivning om offentlige Beskæftigelsesforanstaltninger ham Mulighed for at overføre sine Erfaringer paa danske Forhold. Ved Udgravningens Paabegyndelse om Morgenen 29. Juli 1941 stod 25 Mand klar med Skovl og Trillebør, og lidt efter lidt bragtes Tallet op paa næsten det dobbelte. Som en klog og forudseende Feltherre havde Dyggve planlagt Slagets Gang indtil mindste Detaille, men allerede 6. August maatte Tropperne omgrupperes. Helt uventet var man i Højens øvre Lag stødt paa et System af Stolperester (Fig. 1).

Under Dyggves Ledelse frilagde C. J. Becker og jeg i de følgende Dage ti Stolper, der alle maalte ca. 40 cm i Kvadrat. Tilsammen dannede de et Rektangel paa ca. $4,5 \times 6$ m, som havde Længderetning i Øst-Vest og var forskudt en Kende mod Nordvest i Forhold til Højmidten. Par for Par hældede Langsidernes 2×4 Stolper svagt indad mod hinanden. Alene een

Fig. 1: Stolpebygningen på Sydhøjen, set fra Nord. Foto: C. J. Becker.
The house on top of the south barrow at Jelling. View from the North.

Fig. 2: Stolpebygningen under udgravning sommeren 1941, tv. Ejnar Dyggve. (Fot: Nordisk Pressefoto).

The house under excavation, summer 1941; left: Ejnar Dyggve.

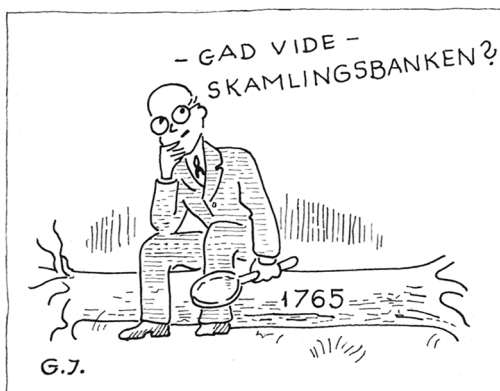
af disse Stolperester (b) havde endnu Gods i sig. Af de øvrige var blot en tynd Skal tilbage, og kun ved at omvikle denne Skal med Sejlgarn lykkedes det at fastholde Stolpernes Form, til de var blevet maalt af Dyggve og fotograferet af Becker. Langt mere solide var de vandrette Planker, som de fire Stolper i hver Langside hvilede paa. Medens Midstolpen (k) i Rektanglens venstre Kortsider var uden Underlag, støttede den tilsvarende Stolpe i Øst (e) sig paa tre Egeklamper, hvoraf den ene bar Spor efter tidligere Anvendelse i en Tømmerkonstruktion (1).

Med et lille Gran af Bitterhed erindrer jeg, at Poul Nørlund, efter at han under et Besøg i Jelling havde inspiceret de frilagte Stolperester, foreholdt mig, at jeg burde have overtalt Dyggve til at gøre kort Proces med dem. Naar jeg følte Bebrejdelsen uretfærdig, var Aarsagen en dobbelt. Dels at jeg som ung Student ikke vilde have haft større Mulighed for at paavirke Dyggves Beslutninger, dels – og især – at jeg fandt, at Dyggve havde fulgt den eneste rette Fremgangsmaade: at ofre alle Forekomster under Udgravningen samme Omhu. Der havde intet Øjeblik raadet Tvivl om, at Stolpebygningen først kunde være rejst, efter at Højen stod fuldt færdig; dertil var de Skellinjer efter Nedgravning, som viste sig i Snitfladerne ved de to Gavlstolper, alt for tydelige. Men for en nøjere Datering af Bygningen var det os ikke muligt at finde noget Holdpunkt. Stolpernes ringe Bevaringstilstand syntes dog at tale for en ikke helt uanselig Ælde.

At Nørlund alligevel fandt det aldeles urimeligt, at der var ofret Tid og Penge paa Frilægningen, havde da ogsaa sin særlige Forklaring. Fra sin Broder, Niels Erik Nørlund, som var Direktør for Geodætisk Institut og netop i disse Aar forberedte en historisk Fremstilling af Danmarks Kortlægning, vidste han, at der i Forbindelse med Videnskabernes Selskabs Opmaalingsarbejder i sidste Halvdel af 1700-Aarene havde været oprettet en trigonometrisk Station i Jelling. Det maatte – mente Poul Nørlund – givetvis være Underbygningen for den, vi havde fundet; en Opfattelse, som hurtigt naaede ud til Pressen og gav Huspoeten i Vendsyssel Tidende Stof til at kvinkelere:

Intet Nyt om Gorm den Gamle

*Det Træ, som frem er gravet,
kan, naar det bliver savet,
som Brænde gøre Nytte,
et Forslag, man maa støtte.
Derefter er det Tanken
at prøve Skamlingsbanken,
hvor Gorm den Gamle tit
har været paa Visit.*

Snart efter sænkede Glemslen sig dog naadigt over Nørlunds trigonometriske Station. Af Dyggves efterladte Notater fremgaar, at han – som naturligt var – søgte at komme til Bunds i Spørgsmaalet med Bistand af Geodætisk Institut (2). Det bekræftedes, at der havde været en Triangulator – Morville – i Jelling med Ankomst dertil 2. September 1777, men det synes at have voldt Vanskeligheder at faa fastslaaet, fra hvilken af Højene der maalttes. Dette Problem vilde ikke have eksisteret, hvis Observationsjournalen for 1776 havde været i Behold. Først i 1959 er det lykkedes Geodætisk Institut at rekonstruere Triangulationerne i 1776 paa Grundlag af en Plan, som viser, at man allerede da var naaet frem til Jelling og dér udvalgte sig Sydhøjen (3). Men denne Oplysning har nu kun historisk Interesse, thi gennem Geodætisk Institut fik Dyggve ogsaa Kendskab til det saakaldte geografiske Instrument, som Videnskabernes

Selskabs Triangulatorer betjente sig af baade til Triangulationen og til Polhøjdemaalingerne. Beregnet som det var til at kunne transporteres paa en simpel Bondevogn, stod dets beskedne Størrelse i en saa skærende Kontrast til den bastante Stolpekonstruktion, at en Sammenhæng var aldeles utænkkelig (4).

Efter dette Mellemspil var alt som før; Stolperne kunde hverken bortforklares eller forklares. I den ene af sine præliminære Rapporter – den danske – valgte Dyggve den Udvej at lade dem uomtalt (5). I den anden – den franske – nøjedes han med at registrere deres Eksistens uden nogen Drøftelse af deres Alder og Funktion. Plankeunderlaget for Stolperne forklaredes med, at Bygningen maatte have været af udpræget Soliditet, dimensioneret med Henblik paa at kunne modstaa et stærkt Vindtryk (6).

Netop disse Støtteplanker var det, som en halv Snes Aar senere – i 1951 – gav Harald Andersen Tilskyndelse til at fremsætte en opsigtsvækkende Tolkning af Bygningslevnene i Sydhøjens Top (7). Selv havde han som Assistent ved P. V. Glob's Udgravning af Galgebakken i Slotsbjergby følt den samme Skuffelse, som uundgaaeligt maa have grebet Dyggve og hans Medhjælpere, da de omsider naaede Bunden af Sydhøjen i Jelling: Højen var tom. I en stofmættet og idérig Afhandling i disse Aarbøger søgte han at lede sig frem til en Forklaring paa, at saa mange af Skandinaviens Jernalderhøje – ofte tilmed de allerstørste – har vist sig at være tomme. Uden helt at ville bryde Staven over den gængse Tolkning af disse Høje, som Kenotafer, rejst for Folk som var døde i det fremmede eller paa Havet, fandt han dog en anden Tydning nok saa rimelig. Højrejserne var – antog han – Konger og Stormænd, der i en let forstaaelig Mistillid til, hvad nærliggende Arvinger kunde finde passende, lod disse Høje bygge til sig selv. „Men den, som selv byggede sin høj, han afskar sig samtidig fra nogensinde at komme til at hvile under den. Det var prisen for en prægtig høj. Graven maatte nødvendigvis komme til at ligge i toppen eller på toppen. Højen blev tom.“

Medens Harald Andersen kan give gode Prøver paa, at der centralt i Toppen af en iøvrigt tom Høj kan være anlagt en Grav, falder det ham ifølge Sagens Natur langt vanskeligere at finde arkæologisk Belæg for Tanken om et Dødehus, opført paa Højens Topflade. En saadan Bygning behøver ikke at have efterladt sig nævneværdige Spor. Ud fra et stort men noget disparat Sammenligningsstof argumenterer han dygtigt og energisk for, at saadanne Dødehuse maa have kronet mange af Jernalderens tomme Storhøje. Men det eneste mulige Eksempel, han kan henvise til, er Bygningen paa søndre Jellinghøj. For Harald Andersen at se har Plankeunderlaget for Stolperne kun Mening, hvis Bygningen rejstes, inden Højfylden havde faaet Tid til at sætte sig. Stolpebygningen maa følgelig – skønt klart sekundær – være paa det nærmeste samtidig med Højen.

Naaet saa langt vender Harald Andersen sig til Valdemarstidens Historikere, Svend Aggesen og Saxo. I deres sagnagtige Beretninger om Gorm og Tyre fæstner han sig ved, at de begge lader Kongen og Dronningen hvile i hver sin Høj. „Hvor nu Kirken staar, ser man de to Ægtefællers Grave, en paa hver Side af den,“ skriver Saxo (8). For Historikeren af den kildekritiske Skole er dette blot en Efterrationalisering af den Kendsgerning, at der i Jelling er to lige store Høje; bedre underrettet er Saxo ikke, end at han i Modstrid med Indskriften paa den lille Jellingsten lader Tyre overleve Gorm. Heller ikke den stedlige Tradition, som gaar et Skridt videre og udpeger Nordhøjen som Tyres, Sydhøjen som Gorms, kan naturligvis tillægges nogen som helst Autoritet. Alligevel bliver disse Ting Harald Andersen et vægtigt Indicium for, at Nordhøjen kun har rummet Tyres lig. Da Gorm havde ladet denne Høj opkaste over sin afdøde Ægtemage, sikrede han sig selv et jævnbyrdigt Minde gennem Rejsning af Sydhøjen. Stolpebygningen, hvis Rester 1941 blev fremdraget i dens Top, er det Hus, som kort Tid efter tømredes til Gorms Lig. Et Dødehus.

Det har fra første Færd været denne Tolkning helt aabenlyse Svag-
 hed, at den lader haant om, at den vestlige Del af Nordhøjens Kam-
 mergrav tvedeles paa langs af en kantstillet Planke, fastkilet mellem Gulv-
 brædderne. Denne Opdeling kan næppe forklares paa anden Maade,
 end at Kammeret er konstrueret med Henblik paa Gravlæggelse af to Lig,
 og med mindre man vil operere med Person-Konstellationer, som er uden
 Hjemmel i Indskrifterne paa de to Runesten, maa det være bestemt for
 Ægtefællerne Gorm og Tyre. Det var derfor nemt for Dyggve at tilbage-
 vise Harald Andersens Dødehus-Hypotese, som indebar, at Sydhøjen fik
 en helt anden Funktion i Jelling-Komplekset end den, han selv havde til-
 lagt den (9). Qua Arkitekt følte han sig paa den anden Side tiltalt af det
 rent tekniske Argument for Stolpebygningens tilnærmelsesvis Samtidighed
 med Højen og kunde saaledes ikke længere skyde Spørgsmaalet om denne
 Bygnings Bestemmelse fra sig. I Dyggves Refleksioner over forskellige
 Muligheder genkender jeg vore Drøftelser under Udgravningen, før Poul
 Nørlunds Indgriben pludselig syntes at gøre al Diskussion overflødig. Val-
 get stod dengang mellem Klokkehus – eller Klokkestabel – og Vagttaarn,
 og efter nogen Vaklen besluttede Dyggve sig nu for Vagttaarnet. At
 man fra et saadant *specula* paa Sydhøjen har kunnet spejde vidt omkring,
 er en given Sag, men om man – som Dyggve vil det – herfra har kunnet
 holde den 3–4 Kilometer fjerne Hærvej under virksom Kontrol, turde dog
 være tvivlsomt. Overhovedet er det vanskeligt at forstaa den praktiske
 Nytte af et Vagttaarn i et iøvrigt ubefæstet Jelling. Dette Problem søger
 Dyggve at løse med Henvisning til Bayeux-Tapetets Fremstillinger af
 normanniske Motte-Anlæg – Dol, Rennes og Dinant – og til danske Motter
 som Skaadebakken paa Hjelm og Kegborg paa Als: det er Sydhøjen selv,

som er Jellings *pièce de résistance*. Men Motte-Anlæg optræder i Danmark næppe stort tidligere end i 1100-Aarene (10), og da Dyggve ikke er til Sinds at kvitte sin Opfattelse af Højen som et Værk af Harald Blaaland, er Motte-Forklaringen uforenelig med hans Akcept af, at Stolpebygningen rejstes forholdsvis hurtigt efter Højens Fuldførelse. Har Harald Andersens Tolkning af Bygningslevnene i Sydhøjens Top sine Brøst, har Dyggves det saa vist ogsaa.

Dødehus eller Vagtaarn. Formodentlig vilde Problemerne omkring Stolpebygningen aldrig have afklaret sig, hvis ikke den samvittighedsfulde Dyggve havde sikret Prøver af Tømmeret. Ingen havde kunnet bebrejde ham, om han efter Nørlunds Nedvurdering af Fundet havde fulgt Raadet fra Vendsyssel Tidende, og en Overgang kunde det se ud, som om dette virkelig var sket. Først adskillige Aar efter Dyggves Død i 1961 fandt Knud J. Krogh paa Vaabenhusloftet i Jelling Kirke en Kasse med Stolperesten b og den af Egeklamperne under Stolpe e, som var af genanvendt Tømmer. Maaske har Dyggve ment, at det under Krigstidens Knapthed paa Kemikalier var urimeligt at ofre Konservering paa disse Stykker. Men kassere dem vilde han altså heller ikke.

I 1970 blev der paa Foranledning af Krogh og Olfert Voss foretaget C 14-Datering af Stolperesten, men forinden blev den aarringsmaalt paa Nationalmuseets naturvidenskabelige Afdeling, hvor Interessen for Dendrokronologi netop paa denne Tid var stærkt tiltagende (11). Det Indre var borttraadnet, men det skønnedes, at der højst kunde være 20 Aarringe fra Marven til den inderst maalte Aarring. I alt maalt 181 Aarringe, men da der ikke er Splintved til Stede, vil Fældningsaaret for det Egetræ, hvoraf Stolpen er udkløvet, aldrig kunne bestemmes med Sikkerhed. Det kan i det tidligste ligge ca. 20 Aar efter Dannelsen af den yderst maalte Aarring (12). Resultatet af C 14-Dateringen, der udførtes paa en Prøve fra Aarringene 165–80 blev: 890 ± 100 f. 1950, d. v. s. 1060 e. Kr. Kalibret efter den amerikanske Træringskronologi er Dateringen: 1090 ± 100 e. Kr.

Denne C 14-Datering tager for bestandig Grunden væk under ethvert Forsøg paa at gøre Stolpebygningen til en nymodens Foreteelse, men til Bestemmelse af Bygningens faktiske Alder er den med sin Spændvidde paa 200 Aar af beskeden Værdi. Anderledes med Aarringsmaalingen. Da den blev foretaget, eksisterede ingen „Master“-Kronologi, hvori Resultatet kunde søges indpasset, men dette Forhold er saa smaat ved at ændre sig. Takket være en rundhaandet Bevilling fra Statens naturvidenskabelige Forskningsraad lykkedes det i Treaaret 1970–73 en Forskergruppe under Ledelse af Jørgen Troels-Smith at naa et langt Stykke frem med Opretelsen af en dendrokronologisk Normalkurve, der primært dækker Sønderjylland, men som maaske ogsaa vil kunne anvendes for andre Dele af Landet (13). Med Støtte fra Rigsantikvarens Dispositionsbevilling er denne

Kurve nu under Færdiggørelse gennem et nært Samarbejde med Ordinariat für Holzbiologie der Universität Hamburg og Institut für Holzbiologie und Holzschutz der Bundesforschungsanstalt für Forst- und Holzwirtschaft, Hamburg-Lohbrügge, der indtager en førende Position indenfor europæisk Dendrokronologi. Til Lohbrügge-Kollegernes Fortjeneste hører Etableringen af en relativ Kronologi for Hedeby, opbygget paa Grundlag af ca. 4000 Prøver (14). Det er ad denne Vej blevet muligt at følge Udviklingen i Hedeby gennem en Periode paa foreløbig 205 Aar, men ydermere danner der sig af dette Materiale en dendrokronologisk Middelkurve, der omfatter ikke mindre end 550 Aar. Da det endnu ikke har været muligt at slaa Bro over en Lakune i tidlig Middelalder, er denne Middelkurve „flydende“. Indtil videre holdes den kun omtrentligt paa Plads af de nogenlunde datérbare Genstandsfund, som i Hedeby har kunnet konnekteres med Tømmer, der indgaar i den. Alligevel har det i Arbejdsfællesskabet med Lohbrügge været fristende at forsøge at faa vigtigere danske Vikingetidsfund indpasset i Middelkurven, og efter et første, vellykket Forsøg med Prøver fra det af Thorkild Ramskou undersøgte Bro-Anlæg i Ravning Enge kom Turen til Jelling.

En Gennemgang af Nationalmuseets Magasiner for Tømmer fra Jellinghøjene, som eventuelt kunde anvendes til Dendrokronologi, gav desværre et som Helhed ret forstemmende Resultat. Men ganske uventet fandtes to velegnede Planker, der ud fra Dyggves Opmaalinger og Beckers Fotografier med fuld Sikkerhed identificeredes som Støtteplankerne under Stolperne d og g i Bygningen paa Sydhøjens Top. Antagelig er det de tydelige Spor efter Forarbejdning med Økse, som har faaet Dyggve til at indsende disse Stykker til Konservering. Paa d-Planken maalttes 166, paa g-Planken 144 Aarringe, og de to Aarringskurver lod sig for det første synkronisere indbyrdes, men dernæst ogsaa bringe i Forbindelse med den tidligere maalte Kurve fra Stolperest b (15). Denne Kurve forlængedes herved 115 Aar bagud i Tiden, og Overlapningen er følgelig saa beskeden, at Sammenhængen ikke havde kunnet regnes for sikker, hvis ikke den hele Kurve var faldet ind i et større Mønster. Dette Mønster udgøres dog ikke af Hedeby-Middelkurven. I Lohbrügge er udregnet endnu en Middelkurve, denne Gang paa Materiale som er fremskaffet fra dansk Side, og det er i denne Kurve, at Prøverne fra Stolpebygningen gaar i Hak.

Ogsaa her er foreløbig kun Tale om en „flydende Kronologi“, men de Prøver, hvorpaa Kurven er baseret, er bevidst indsamlet med Henblik paa at faa udfyldt den omtalte Lakune i Middelalderens første Aarhundreder. De stammer fra romanske Tagværker i sønderjyske Landsbykirker – Nustrup, Nørre Løgum, Rabsted, Sottrup, Vodder – samt fra Ribes Middelalderlag. Selv om den nøjagtige Datering af den yderste Aarring i Stolpe b – Jelling-Seriens yngste – maaske lader vente paa sig endnu en Stund, kan det derfor med Sikkerhed siges, at Bygningen tidligst kan være rejst

engang i Valdemarstiden. Da havde Højfylden naturligvis forlængst sat sig, og Plankerne under Stolperne maa saaledes have haft et andet Formaal end det, Harald Andersen forestillede sig.

I Valdemarstiden breder Motte-Anlæg sig over hele Danmark, og Henføringen af Stolpebygningen til denne Periode gør det derfor nødvendigt at overveje, om Dyggve alligevel paa en vis Maade traf det rette, naar han antog, at Sydhøjen sekundært kunde have fungeret som Motte. Tanken bør dog sikkert opgives. Havde Dyggve blot fordybet sig en Smule i Bayeux-Tapetets Billeder, vilde han allerede her have fundet karakteristiske Træk, som savnes i Jelling. Normalt gaar Opbygningen af en Motte Haand i Haand med Tildannelsen af en Ringgrav, og en Motte uden Grav giver simpelthen ingen Mening. Ogsaa et Palisadeværn langs Topfladens Rand indgaar som et obligatorisk Element i en Motte. Men til dette kommer, at Jelling efter alt at dømme i Valdemarstiden var sunket ned paa et jævnt Landsbyplan (16), som det er vanskeligt at forbinde med Interesse for et aktivt Forsvar. Den rimeligste Tolkning af Stolpebygningen bliver da nok den allerførste, vi udkastede under Udgravningen: et Klokketårn eller en Klokketabel, som blev opgivet, da man i Senmiddelalderen satte Taarn paa Jelling Kirke.

Det staar nu til Harald Andersen at afgøre, om han vil fastholde sin Forklaring paa de tomme Højes Mysterium, men selv om dette skulde blive Tilfældet, er der ikke længere i Jelling nogen Mulighed for at lede den i Bevis. Har der før Stolpebygningen staaet et Dødehus paa Sydhøjens Topflade, har det i hvert Fald ikke afsat sig erkendte Spor. Inden Harald Andersens Dødehus slaar endeligt Følge med Poul Nørlunds trigonometriske Station, bør det imidlertid fremholdes, at det er ham, der tidligere og stærkere end nogen anden har vendt sig mod Urimeligheden i Dyggves Opfattelse af Sydhøjen som et kristent Minde, ved hvis Rejsning et hedensk Anlæg bevidst demoleredes og blev sat ud af Kraft. At Sydhøjen maa være fuldt saa hedensk som Nordhøjen, med hvilken den tilmed har konstruktionsmæssige Træk til fælles, danner allerede Forudsætning for Dødehus-Teorien, men er blevet yderligere begrundet i senere Arbejder (17). Harald Andersen har herved ydet et særdeles væsentligt Bidrag til den standende Jelling-Diskussion, som iøvrigt – synes det mig – føres paa et utilfredsstillende Grundlag, saa længe hverken Ejnar Dyggves store Udgravningsarbejder helt tilbage i Fyrreerne eller Olfert Voss' supplerende Undersøgelser foreligger publicerede.

EFTERSKRIFT

Siden Manuskriptet til ovenstaaende Artikel blev afleveret i Januar 1975, er det lykkedes Dr. Dieter Eckstein i Lohbrügge ikke blot at synkronisere den genanvendte Klampe under Stolpe e med de øvrige Prøver fra Bygningen paa Sydhøjen, men – hvad langt mere er – at fiksere den

Middelkurve, hvori disse Prøver er indpasset. Med sine i alt 168 Aarringe (hvoraf ingen i Splint) dækker Klampen Aarene 964–1131. De andre 168 Aar, som Støtteplankerne under Stolperne d og g tilsammen repræsenterer, svarer til Aarene 969–1136, og de 181 Aarringe i Stolpe b er identiske med Aarene 1083–1263. Dette maa umiddelbart forekomme ensbetydende med, at Bygningen tidligst kan være opført ca. 20 Aar efter 1263, men efter en fornyet Gennemgang af Prøvematerialet ved cand. mag. Kjeld Christensen, Nationalmuseets naturvidenskabelige Afdeling, synes et mere differentieret Billede at tegne sig. Plankerne d og g er temmelig sikkert udkløvet af samme Stamme. Paa d markerer den yderste Aarring (1134) formentlig den omtrentlige Overgang til Splint, der her ikke er bortrugget, men borttraadnet, og paa g er der i nye Maalebaner, som øger Antallet af Aarringe med 2 (yderste Aarring: 1138), fundet 4 Splint-Aarring i Behold. Stammen maa derfor være fældet omkring Midten af 1150'erne ($1138 + 16 = 1154 \pm 5$). Paa Klampen er det fortsat umuligt at paavise Splint, men ogsaa her er det overvejende sandsynligt, at den yderste Aarring (1131) omtrent maa markere Overgangen fra Kerneved til borttraadnet Splint, hvorfor Fældningsaaret maa ligge omkring 1150. Med den Usikkerhed, som knytter sig til enhver dendrokronologisk Datering, hvor kun Splint, ikke Bark, er til Stede, er der intet til Hinder for, at Klampen kan være af en Gren fra samme Træ, af hvis Stamme Plankerne d og g udkløvedes.

Som det vil ses, eksisterer der saaledes en særdeles paatagelig Tidsforskel mellem paa den ene Side Understøtningstømmeret og paa den anden Side Stolpe e. Denne Tidsforskel lader sig formodentlig bedst forklare ved, at man lejlighedsvis har maattet udskifte det opgaaende Tømmer i en Bygning, der i sine ældste Bestanddele gaar tilbage til Midten af 1100-Aarene.

SUMMARY

The house on the south barrow at Jelling

In the everlasting discussion about the royal monuments at Jelling, a timber structure on top of the south barrow has, since the excavation in 1941, played the part of a Cartesian devil. To mention the two most diverse opinions, it has been interpreted as the platform for a trigonometrical station from the 1770's and as a mortuary house built shortly after the construction of the barrow in the 10th century. The special importance of the last interpretation – advanced by Harald Andersen (Kuml 1951, pp 91–135) – would be that this might explain why the tumulus – like so many other great Scandinavian tumuli – was empty.

A dendrochronological examination of parts of the timber, fortunately preserved by the excavator, the late Ejnar Dyggve, conclusively proves the building to have been medieval. The most likely function of the structure is that of a bell tower belonging to the small stone-built romanesque church erected between the twin barrows. The tower probably fell into disuse when a belfry of masonry was added to the church in the late middle ages.

Tage E. Christiansen
Nationalmuseet, København.

NOTER

- 1) En udførlig Gennemgang af Fundet med Beskrivelse af hver enkelt Tømmerdel findes Kapitel III, S. 4 (bis)–8 i det af Ejnar Dyggve efterladte – desværre ufuldendte – Manuskript til en Publikation af Jelling-Undersøgelsen. Dyggves Opmaalinger af Stolperne og disses Støtteplanker har i hans efterladte Jelling-Papirer Folio-Numrene 83–92. Alt i Nationalmuseet, 1. Afdelings Arkiv.
- 2) Sst. fol. 94 f.
- 3) A. C. Berthelsen: Videnskabernes Selskabs trigonometriske Operationer i Danmark samt Slesvig og Holsten fra 1763–1806, S. 68–83. Manuskript i Geodætisk Instituts Arkiv.
- 4) Instrumentet er gengivet i N. E. Nørlund: Danmarks Kortlægning, I (1942), Pl. 100.
- 5) Ejnar Dyggve: Jelling Kongehøje – Udgravningen 1941. Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1943, S. 18–31.
- 6) Samme: La fouille par le Musée National danois du tertre royal sud à Jelling en 1941 – Rapport préliminaire succinct. Acta Archaeologica XIII (1942), S. 65–99. Om Stolpebygningen S. 74 f., jvf. Fig. 11 og 12.
- 7) Harald Andersen: Tomme Høje. Kuml 1951, S. 91–135. Jvf. Olaf Aastrup: Sydhøjen – Fra Bautavi til Kong Gorms Høj – Et Forsøg paa Tolkning. Kuml 1959, S. 84–102. Aastrup yder Harald Andersen helhjertet Tilslutning, men tolker dog Sydhøjen i dens første Byggefase som et Kenotaf for Knud Danaast.
- 8) Citeret efter Fr. Winkel Horns Oversættelse, I (1907), S. 389. Det vil føre for vidt her at gaa ind i en Drøftelse af Forholdet mellem Svend Aggesen og Saxo, men Overensstemmelse mellem deres Efterretninger kan i hvert Fald ikke umiddelbart tages til Indtægt for, at disse Efterretninger er paalidelige.
- 9) Fremfor at færdiggøre den definitive Publikation af Jelling-Undersøgelserne valgte Dyggve ulykkeligvis at behandle Problemerne omkring Jelling i et Flertal af mindre, vidtspredte Afhandlinger, som det er uoverkommeligt at give Henvisninger til. For det følgende henvises generelt til: Jellingkongernes Mindesmærker, i „Jelling – Det gamle Kongesæde“, Vejle Amts historiske Samfunds Festskrift (1955), S. 127–93, samt det posthumt udgivne: Mindesmærkerne i Jelling. Nationalmuseet 1964.
- 10) Se om danske Motte-Anlæg senest Vilh. la Cour: Danske Borganlæg til Midten af det trettende Århundrede, I (1972), S. 54–153. Skaadebakken: S. 132 ff.; Kegborg: S. 82 f.
- 11) Aarringsmaaling ved Charlie Christensen 26/1 1972; C 14-Datering ved Henrik Tauber 12/6 s. Aa. Nationalmuseet. 8. Afdeling, J. Nr. A 5516.
- 12) E. Hollstein: Jahrringchronologische Datierung von Eichenhölzern ohne Waldkante. Bonner Jahrbücher, Vol. 165 (1965), S. 12–27.
- 13) Se foreløbig herom T. S. Bartholin: Undersøgelse af Muligheden for dendrokronologisk Datering af Egetræ i Danmark, specielt Sønderjylland. Det forstlige Forsøgsvæsen i Danmark, Beretning Nr. 265, Bd. XXXIII, H. 3 (1973), S. 217–41.
- 14) Se herom senest D. Eckstein: Tree-Ring Research in Europe. Tree-Ring Bulletin, Vol. 32 (1972), S. 8, med Henvisninger til ældre Litteratur.
- 15) Det har derimod ikke været muligt at faa Egeklampen under Stolpe e indpasset i Serien. Aarringsmaaling ved Kent Havemann 18/4 1973. Nationalmuseet, 8. Afdeling. J. Nr. A 5516.
- 16) Jvf. mine Betragtninger i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1968, S. 189 f. Min Universitetskollega, Lektor Niels Lund har venligt gjort mig opmærksom paa forskellige Bidrag til Spørgsmaalet om Stedfæstelsen af Erik Emunes Drab paa Harald Kesje i 1135. De findes resumeret i Danmarks Stednavne Nr. 12 (1964), S. 106 f. Der synes at være almindelig Enighed om, at ikke blot Jelling, men ogsaa det nærliggende Skibet maa udelukkes. En Undtagelse udgøres af Jens Heltoft: Jelling og et glemte Stednavn, Vejle Amts Aar bog 1971, S. 32–104.
- 17) Harald Andersen: Jellings store Sten. Skalk 1972, Nr. 2, S. 26–30; samme: Om at gøre Høj. Sst. 1972, Nr. 6, S. 12–15; samme: On building mounds, Mediaeval Scandinavia, 7 (1974), S. 223–26.

Jeg takker mag. art. Bodil Leth-Larsen, der er beskæftiget med Ordning af Ejnar Dyggves Jelling-Papirer, for god Hjælp.